

TIEDON HAKIJAN JA LÖYTÄJÄN OPAS INFORMAATIOLUKUTAIDON OPETUKSEN TUKENA

Airi Hihnala

Kehittämishankeraportti

Toukokuu 2009

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) HIHNALA, Airi	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	
	Sivumäärä 24	Julkaisun kieli suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi TIEDON HAKIJAN JA LÖYTÄJÄN OPAS INFORMAATIOLUKUTAIDON OPETUKSEN TUKENA		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu		
Työn ohjaaja(t) LEPÄNJUURI, Aino		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Kehittämishanke oli verkkomateriaalin tuottaminen informaatiolukutaidon opetuksen ja oppimisen tueksi Kajaanin ammattikorkeakoulun kirjaston kotisivulle. Kirjastossa on sekä informaatiolukutaidon opetuksessa että neuvontatyössä kaivattu sivustoa, joka olisi opiskelijoiden ohjauksen tukena koko opiskelijan oppimisprosessin ajan sekä toimisi itseopiskelumateriaalina opiskelijoille.</p> <p>Päädettiin laajentamaan jo aiemmin tehtyä <i>Tiedonhakijan ja löytäjän opasta</i> niin, että sen sisältö kattaa kaikki informaatiolukutaidon osa-alueet. Informaatiolukutaito on taitoa tunnistaa tiedontarve, taitoa hankkia ja paikantaa tiedontarpeeseen nähden relevantti tieto, taitoa osata arvioida ja suhtautua kriittisesti löydettyyn tietoon sekä sen avulla muodostaa uusi tietokokonaisuus käyttäen löytynyttä tietoa eettisesti oikein.</p> <p>Suurin osa ammattikorkeakoulun opiskelijoista tulee lukiosta, joten heillä ei ole aiemmin ollut käytössään suljetun verkon tietolähteitä, siksi he tarvitsevat ohjausta ammatillisen ja tieteellisen tiedon hankintaan. Tiedonhankinta-osuuden lisäksi oppaaseen on koottu tietoa tekijänoikeuksista, kriittisestä suhtautumisesta tietoon ja lähteiden käytöstä.</p> <p>Tuloksena oli Kajaanin ammattikorkeakoulun opiskelijoille ja opettajille suunnattu verkkomateriaali, joka avulla voi markkinoida kirjaston hankkimia tiedonlähteitä ja yhteistyössä eri ammattialojen opettajien kanssa ohjata opiskelijoita kehittymään informaatiolukutaitoisiksi.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Informaatiolukutaito, tiedonhankinta, tiedonlähteet, opetus, oppiminen, opiskelijat, kirjastot, ammattikorkeakoulukirjastot, opettajat, yhteistyö		
Muut tiedot		

Author(s) HIHNALA, Airi	Type of Publication Development project report	
	Pages 24	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title INFORMATION SEARCH AND RETRIEVAL GUIDE TO SUPPORT THE TEACHING OF INFORMATION LITERACY		
Degree Programme Vocational Teacher Education		
Tutor(s) LEPÄNJUURI, Aino		
Assigned by		
Abstract <p>The development project involved the production of online material to support the teaching and learning of information literacy based in the Kajaani University of Applied Sciences Library website. The library has lacked information literacy teaching and guidance pages that could be used during the student's whole learning process and as independent study material.</p> <p>It was decided that the earlier <i>Information Search and Retrieval Guide</i> would be extended to include all areas of information literacy. Information literacy is the ability to recognize an information need. It also comprises the ability to search for and locate information relevant to this need and to critically evaluate and approach retrieved information while being able to formulate new knowledge based on the ethically correct use of retrieved information.</p> <p>Many of the students come directly from high school without access to the information sources of a closed network and therefore require guidance in retrieving professional and scientific information. In addition to information retrieval the guide also contains compiled information on copyright, a critical approach to information and use of sources.</p> <p>The project produced online material for the use of the students and teachers of Kajaani University of Applied Sciences, to be used to market information sources acquired by the library and, in cooperation with teachers of the various professional fields, guide students to become information literate.</p>		
Keywords Information literacy, information retrieval, information sources, teaching, learning, students, libraries, university of applied sciences libraries, teachers, cooperation		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	2
2 INFORMAATIOLOKUTAIDON OPPIMISEN JA OHJAUKSEN HAASTEENA	4
2.1. Informaatiolukutaidon standardi ja suomalaiset osaamistavoitteet	5
2.2. Informaatiolukutaidon opetus Kajaanin ammattikorkeakoulussa	8
2.2.1 Informaatiolukutaidon opetus ensimmäisen lukuvuoden opiskelijoille.....	9
2.2.2. Toisen ja kolmannen lukuvuoden opiskelijoiden informaatiolukutaidon opetus	10
2.2.3. Informaatiolukutaidon opetus opinnäytetyövaiheessa	11
3 NÄKÖKULMIA OPPIMISEEN JA INFORMAATIOLOKUTAIDON.....	11
4 TIEDON HAKIJAN JA LÖYTÄJÄN OPAS	14
4.1. Tiedon hakijan ja löytäjän oppaan ideoinnista ja sisällöstä	16
4.2. Tiedonhankinnan perustaidot ja tiedonhaku tietokannoista	19
4.3. Tiedon kriittinen ja eettinen käyttö.....	21
5 POHDINTAA	22
LÄHTEET	23

1 JOHDANTO

Työssäni Kajaanin ammattikorkeakoulun kirjaston informaattikkona teen yhteistyötä eri alojen opettajien kanssa siinä prosessissa, jossa opiskelijoita ohjataan oppimaan informaatiolukutaitoisiksi. Myöhemmin tässä kehittämistehtävässä, luvussa kaksi kerrotaan tarkemmin informaatiolukutaito käsitteen sisällöstä, mutta lyhyesti kuvattuna sillä tarkoitetaan seuraavaa: taitoa tunnistaa tiedontarve, taitoa hankkia ja paikantaa tiedontarpeeseen nähden relevantti tieto, taitoa osata arvioida ja suhtautua kriittisesti löydettyyn tietoon sekä löydetyn tiedon avulla muodostaa uusi tietokokonaisuus käyttäen löytynyttä tietoa eettisesti oikein.

Kehittämishankkeen tavoitteena oli suunnitella verkkomateriaalia, joka tukee opiskelijoita kehittymään informaatiolukutaitoisiksi, että opinnot sujuisivat hyvin ja että he myös työelämässä olisivat innovatiivisia asiantuntijoita. Päädyttiin laajentamaan jo aiemmin tehtyä Tiedonhakijan ja löytäjän opasta (myöhemmin myös Opas) niin, että sen sisältö kattaa kaikki informaatiolukutaidon osa-alueet. Opas on aiemmin ollut suppeana versiona esillä kirjaston kotisivulla. Se tehtiin ensimmäisen kerran vuonna 2004, mutta viidessä vuodessa moni asia on muuttunut, on esimerkiksi tullut käyttöön uusia tietokantoja ja entisiä on poistunut. Lisäksi haluttiin koota Oppaaseen, siis yhteen paikkaan mahdollisimman lyhyesti ja selkeästi niitä Informaatiolukutaitoon kuuluvia asioita, joista käytännön kirjastotyössä on huomattu opiskelijoiden tarvitsevan lisää tietoa. Niitä ovat erityisesti kriittinen suhtautumien tietoon sekä lähteiden käyttämiseen liittyvät asiat.

Oppaan avulla informaatiolukutaidon osaamistavoitteisiin liittyvät asiat saadaan näkyviksi ja helpommin käyttöön opiskelijan koko opiskelujen ajan. Tiedon hakijan ja löytäjän opas sisältää kertaus- ja tukimateriaalia itseopiskeluun, mutta sitä voi käyttää myös työkaluna informaatiolukutaitojen opetuksessa.

Verkkotiedonhakuun tottuneet nykyopiskelijat toisaalta hallitsevat tiedonhankinnan periaatteita aika hyvin, mutta koska suurin osa opiskelijoista tulee suoraan lukiosta, heillä ei ole aiemmin ollut käytössään suljetun verkon tietolähteitä kuten elektronisia kirjoja tai elektronisia lehtitietokantoja. Heillä on oletus, että kaikki opiskelussa tarvittava tieto löytyy joko kirjaston painetuista kirjoista tai Google hakukoneen avulla hakemalla avoimen Internetin kautta. Siksi ammatillisen ja tieteellisen tiedonhankinnan opetuksessa kirjastoilla on tärkeä rooli.

Internetin tulon myötä verkkotiedonhaun opetus tuli tavallaan lisänä kirjaston työntekijöille, tosin aina kirjastoissa on ohjattu asiakkaita löytämään tietoa. Koska kirjaston työntekijät ovat useiden tietokantojen sisällöntuottajia, niin siksi heillä on ymmärrys siitä miten tieto myös löytyy. Englanniksi tiedonhaku-sana on *Information Retrieval*, mikä kertoo paremmin kuin suomenkielinen termi siitä, että on kyse ”tiedon takaisin hakemisesta.” Kun tietää miten tieto on tallennettu tietokantaan, silloin myös tietää miten se parhaiten löytyy.

Kajaanin ammattikorkeakoulussa opiskelijat osallistuvat Informaatiolukutaidon eri osa-alueisiin kuuluvien taitojen lähiopetukseen muutaman kerran opintojen eri vaiheissa, käytäntö on kuitenkin osoittanut, että opiskelijat tarvitsevat lisäksi tukimateriaalia moniin opiskelussa eteen tuleviin informaatiolukutaitoon liittyviin kysymyksiin, viittauskäytäntöihin, tietolähteiden luotettavuuteen ja tiedonhankintaan eli siihen mistä ja miten tietoa kannattaa hakea ja miten löytyneet tietolähteet saa käyttöönsä.

Ammattikorkeakouluissa opiskelijat suorittavat ammatillisiin asiantuntijatehtäviin sekä niiden kehittämiseen valmentavan korkeakoulututkinnon. Opintojen tavoitteissa korostuvat työ- ja elinkeinoelämän vaatimukset ja odotukset. Nykyään työelämä on muuttunut yhä dynaamisemmaksi ja monimutkaisemmaksi tieto- ja viestintätekniikan merkityksen kasvaessa koko ajan. Luonnollisesti työelämän muutos asettaa haasteita työntekijöiden osaamiselle. Työelämässä tarvitaan ongelmanratkaisutaitoja ja tiedonhakutaitoja. Tiedosta on tullut keskeinen tuotantotekijä. (Kauppi 1998, 12.)

Käytän termiä informaatiolukutaito, vaikka informaatiolukutaidon lähiopetus ja osa Oppaan sisällöstä painottuu tiedonhankinnan osaamisalueeseen, mutta tiukka rajaaminen on vaikeaa ja turhaakin, koska informaatiolukutaidon eri alueet ovat mukana opiskelijan koko oppimisprosessissa.

2 INFORMAATIOLOKUTAITO OPPIMISEN JA OHJAUKSEN HAASTEENA

Informaatiolukutaito termiä on kritisoitu sen moniselitteisyyden ja pituuden vuoksi eikä se oikein kuulosta omakieliseltä. Lisäksi Informaatiolukutaito-termi ei ole läpikuultava, mikä tarkoittaa sitä, että sen nimi ei kerro siihen sisältyviä tärkeimpiä piirteitä. Käsite ”lukutaito” johtaa helposti harhaan ja liian kapeaan ajatteluun. (Pöytälaakso-Koistinen 2003, 167-168.) Aluksi Informaatiolukutaito käsitettä käytettiinkin vain kirjastoammattilaisten keskuudessa, erityisesti peruskoulu- ja lukio-opetuksen piirissä on käytetty käsitettä medialukutaito.

Kun itse aloin opettaa informaatiolukutaitoon liittyviä asioita ammattikorkeakoulussa 1990 luvun lopulla oli käytössä termi tiedonhallintataidot. Opetukseen sisältyi tavoite tiedon tehokkaasta hakemisesta, paikantamisesta, eettisestä ja kriittisestä käytöstä. Siis lähes kaikki samat asiat jotka sisältyvät myös informaatiolukutaitoon. Oikeastaan vain tiedontarpeen tunnistaminen – joka opiskelijalla yleensä on valmiiksi tullessaan informaatiolukutaidon lähiopetukseen - ja uuden tiedon tuottaminen ovat asioita, joita ei tiedonhallintataitojen opetukseen suoranaisesti sisällytetty. Mutta usein opiskelija haki tietoa johonkin oppimistehtävään tai oppinnäytetyöhön .

Muistan, että itselläni oli aluksi vaikeuksia hyväksyä uusi termi, se tuntui liian mahtipontiselta ja suurelta haasteelta, vaikka myöhemmin käsitti että samasta

tutusta asiasta on kyse. Ei aina tule ajatelleeksi, että myös arkipäivän neuvontatyössä sivutaan informaatiolukutaidon osaamistavoitteiden sisältöjä. Esimerkiksi opiskelijat eivät useinkaan tiedä miten merkitään suljetun verkon tietokannasta löytynyt artikkeli lähdeluetteloon. Tai tiedon paikannusvaiheessa pohditaan opiskelijan kanssa mistä hänen on edullisinta tieto hankkia, kaukolaina on maksullinen sekä opiskelijalle että kirjastolle, sen sijaan yhteislaina Oulun yliopiston kirjastosta tai Kuopion Varastokirjastosta on maksuttomia sekä opiskelijalle että kirjastolle. Siinä pari esimerkkiä informaatiolukutaitoon kuuluvista asioista, jotka tulevat käytännön kirjastotyössä vastaan lähes päivittäin.

Suomessa on ilmestynyt paljonkin opinnäytteitä ja muita julkaisuja, joissa kuvataan miten informaatiolukutaitoa on viety osaksi opetussuunnitelmaa. Mutta keväällä 2009 ilmestyi ensimmäinen varsinainen didaktinen oppikirja aiheesta, Opas informaatiolukutaidon opetukseen. Teos on suomennos Cardiffin yliopistossa tehdystä Informaatiolukutaidon opettamisen oppikirjasta. Myös Britanniassa informaatiolukutaito käsite tuntuu olevan vaikeaselkoinen, sillä teoksessa annetaan ohje tilanteeseen, jossa kirjaston antamaa IL opetusta markkinoidaan: ” Älä käytä termiä ”informaatiolukutaito”. ”Tiedonhankintataidot” tai ”opiskelutaidot” ovat helpompia ymmärtää ja omaksua (Gaunt, 2009, 5). Tosiasia on, että informaatiolukutaito termille ei tällä hetkellä ole parempaakaan vaihtoehtoa ja näyttää siltä että, termi alkaa lähes kymmenessä vuodessa kuitenkin olla vakiintumassa käyttöön.

2.1. Informaatiolukutaidon standardi ja suomalaiset osaamistavoitteet

Suomessa Informaatiolukutaidon käsitettä käytettiin ensimmäisen kerran Helsingin yliopiston opiskelijakirjaston järjestämässä verkko-opetusta käsittelevässä seminaarissa vuonna 2000. Seminaarissa esiteltiin

informaatiolukutaito-opetuksen laajenemista amerikkalaisissa yliopistokirjastoissa. Opiskelijakirjastossa kiinnostuttiin asiasta ja käännettiin Informaatiolukutaidon standardit suomeksi. Samalla opiskelijakirjasto alkoi selvittää suomalaisten yliopistokirjastojen kiinnostusta standardin hyväksymisestä tiedonhankinnan opetuksen perustaksi. Helsingin yliopiston vuonna 2001 julkaistu käännös ARCL:n (American College and Research Libraries) informaatiolukutaitostandardeista on nimeltään Informaatiolukutaidon osaamistavoitteet yliopisto- ja korkeakoulukirjastoissa. (Priha, Santala, Sipilä 2003, 6.)

ARCL:n tavoitteista johdetut suomalaiset osaamistavoitteet löytyvät kokonaisuudessaan Helsingin opiskelijakirjaston kotisivuilta. Seuraavassa on lyhyesti kerrottu mitä osaamistavoitteet pitävät sisällään.

1. Osaamistavoite: Informaatiolukutaitoinen opiskelija määrittelee tarvittavan tiedon luonteen ja laajuuden.

- osaa rajata tiedontarpeen ja ilmaisee sen selvästi
- tunnistaa useita erityyppisiä ja eri formaatissa olevia mahdollisia tiedonlähteitä
- pohtii, mitä kuluja ja hyötyä tarvittavan tiedon hankkimiseen liittyy
- arvioi uudelleen tiedon tarvetta ja tiedonhaun laajuutta

2. Osaamistavoite: Informaatiolukutaitoinen opiskelija hakee tarvittavan tiedon tehokkaasti.

- valitsee sopivimmat tutkimusmenetelmät tai tiedonhakupöytäkirjat saadakseen tarvittavan tiedon
- suunnittelee ja käyttää tehokkaita hakustrategioita
- hakee tietoa tietoverkkojen ja tietokantojen avulla käyttäen useita eri menetelmiä
- muokkaa ja tarkentaa hakustrategiaa tarvittaessa

- poimii, tallettaa ja käsittelee tietoa ja käytettyjä tiedonlähteitä

3. Osaamistavoite: Informaatiolukutaitoinen opiskelija arvioi tietoa ja sen lähteitä kriittisesti ja liittää valitsemansa tiedon omaan tietopohjaansa ja arvojärjestelmäänsä.

- luo yhteenvedon keräämänsä tiedon pääkohdista
- ilmaisee jäsenellisesti sekä tiedon että sen lähteiden arviointiin käytetyt kriteerit ja soveltaa niitä
- luo pääajatuksista synteessin rakentaakseen uusia käsitteitä
- vertaa uutta tietoa aikaisempaan määritelläkseen tiedon lisäarvon
- vahvistaa, että on ymmärtänyt ja tulkinut tiedon oikein keskustelemalla esimerkiksi ko. alan asiantuntijoiden kanssa
- pohtii, pitäisikö alkuperäistä kysymyksenasettelua vielä muokata.

4. Osaamistavoite: Informaatiolukutaitoinen opiskelija käyttää yksin tai ryhmän jäsenenä tietoja tehokkaasti hyväkseen saavuttaakseen tietyn tavoitteen.

- soveltaa uutta ja aikaisempaa tietoa tietyn tuotoksen suunnitteluun ja aikaansaamiseen
- arvioi tuotoksen tai suorituksen aikaansaamiseen tähtäävää kehitysprosessia
- tiedottaa tuloksista tai suorituksesta muille

5. Osaamistavoite: Informaatiolukutaitoinen opiskelija ymmärtää useita taloudellisia, oikeudellisia ja yhteiskunnallisia kysymyksiä, jotka liittyvät tiedon käyttöön, ja käyttää tiedonlähteitä ja tietoa eettisesti ja laillisesti oikein.

- ymmärtää useita eettisiä, oikeudellisia ja yhteiskunnallisia taloudellisia kysymyksiä, jotka liittyvät tietoon ja tietotekniikkaan.

- noudattaa lakeja, määräyksiä, oppilaitosten käytänteitä ja hyviä tapoja, jotka liittyvät tiedon hankintaan ja tiedonlähteiden käyttöön.
- ilmoittaa käyttämänsä tiedonlähteet tiedottaessaan tuotteestaan tai suorituksestaan

2.2. Informaatiolukuidon opetus Kajaanin ammattikorkeakoulussa

Kajaanin ammattikorkeakoulussa on noin kaksi tuhatta opiskelijaa. Opiskelualoja ovat yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala, luonnontieteiden ala, tekniikan ja liikenteen ala, sosiaali-, terveys ja liikunta-ala sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousala. Ammattikorkeakoulun kirjasto on monialainen, keskellä kampusaluetta toimiva yhden toimipisteen kirjasto. Kirjastossa työskentelee vakituisesti kirjastonjohtaja, informaattikko, kolme tietopalvelusihteeriä ja kirjastoapulainen.

Informaatiolukutaidon opetuksesta vastaavat kirjastonjohtaja ja informaattikko. Lähiopetustunnit pyritään järjestämään kolmessa eri vaiheessa, opintojen alussa ensimmäisenä syksynä, opintojen keskivaiheilla, usein menetelmäopintojen yhteydessä, sekä opinnäytetyön teon alkuvaiheessa.

Kajaanin ammattikorkeakoulussa on tehty järjestelmällistä yhteistyötä tiedonhankinnan opetuksen integroinnissa substanssiopetuksen sisältöihin kirjaston henkilökunnan ja opettajien kesken ammattikorkeakoulun toiminnan alkamisesta lähtien. Kajaanin ammattikorkeakoulu vakinaistettiin 1996. Toiminnan alkuvaiheessa oltiin tilanteessa, että kirjastotolla oli epäkäytännölliset ja ahtaat tilat, tietokannat olivat komentopohjaisia eli ei kovin käyttäjäystävällisiä ja oli tavallista että opiskelijoille tehtiin valmiita tiedonhakuja. Internetin tulo ja Windows-pohjaiset tietokantojen

käyttöliittymät muuttivat tilanteen niin, että nykyään loppukäyttäjiltä myös odotetaan että he itse hakevat tietoa ja kirjaston työntekijöille on jäänyt tiedonhankintaan ja tiedon kriittiseen käyttöön opettamisen rooli.

2.2.1 Informaatiolukutaidon opetus ensimmäisen lukuvuoden opiskelijoille

Kun uudet opiskelijat, joka syksy noin 400 opiskelijaa, aloittavat opinnot Kajaanin ammattikorkeakoulussa pari ensimmäistä päivää kuluu tiloihin ja käytänteisiin tutustumisena. Tutoreille on ohjeistettu mitä asioita kirjastosta on hyvä kertoa ja uudet opiskelijat käyvät ryhmissä tutoreiden johdolla kirjastossa. Kierros on lyhyt, siihen ei kannata liittää liikaa asiaa, päätavoite on että reitti kirjastoon tulee tutuksi ja opiskelijat tietävät miten kirjastokortin saa.

Seuraavan kerran opiskelijat tulevat ohjatusti kirjastoon loka- marraskuussa, tunti on sisällytetty opiskelijoiden orientoiviin opintoihin tekniikan, matkailualan ja liiketalouden opiskelijoilla. Sosiaali- terveys ja liikunta-alalla ensimmäinen käynti on integroitu Yhteiskunta- ja käyttäytymistieteelliset opinnot - opintojaksoon. Rakennustekniikan alalla ensimmäinen käynti on integroitu Kiinteistönpidon perusteet - opintojaksoon.

Seuraavassa kerron lyhyesti miten integrointi käytännössä tapahtuu rakennustekniikan ensimmäisen vuoden opinnoissa. Oppitunti kestää puolitoista tuntia ja aineen opettaja on mukana tunnilla. Jo ennen lähiopetustuntia opettaja on antanut opiskelijoille oppimistehtävän. Tehtävänä on laatia kirjoitelma, jota laatiessaan opiskelija perehtyy rakennus- ja kiinteistöalaan itse valitsemastaan tai valmiiksi annetuista aiheista. Tehtävän tarkoituksena on muun muassa että opiskelija tutustuu kiinteistö- rakennusalan kirjallisuuteen ja ammattilehtiin. Tehtävän tarkoituksena on myös lisätä opiskelijan tietämystä opiskelualastaan ja ohjata omatoimiseen tiedonhankintaan. Lisäksi tehtävä toimii suomen kielen ja viestinnän opintojaksossa kirjallisen viestinnän harjoitustehtävänä.

Oppimistehtävä on integroitu siis myös viestinnän opintoihin. Opiskelijat jatkavat tiedonhakua itsenäisesti ja myöhemmin palauttavat tehtävän ohjaavalle opettajalle.

2.2.2. Toisen ja kolmannen lukuvuoden opiskelijoiden informaatiolukutaidon opetus

Erityinen haaste on saada tehostettua informaatiolukutaidon opetusta näkyväksi myös opintojen keskivaiheella. Ongelma on siinä, että vaikka ensimmäisen vuoden syksyn opetuksessa käsitellään tiedonhankintaa suljetun verkon tietolähteistä, se ei riitä elleivät myös opettajat antaessaan tiedonhakua vaativia tehtäviä muistuta ja edellytä että on käytettävä muutakin kuin avoimen Internetin tarjontaa.

Opintojen keskivaiheen tiedonhaun opetus vaihtelee aloittain ja toimii niin, että opettajat ottavat kirjastoon yhteyttä ja varaavat ryhmälleen tiedonhankinta-ajan, usein Tutkimustoiminnan perusteet opintojaksoon liittyen. Koska kaikissa luokissa on ainakin yksi Internet yhteydellä varustetut tietokone, hyväksi havaittu tapa on sekin, että informaattikko menee menetelmäopintojen oppitunnille ja näyttää mistä ja millä tavalla opiskelija voi löytää oman alansa opinnäytteitä ja tutkimuksia. Oma kokemukseni on, että useimmat opiskelijat ovat tottuneita tiedonhakijoita, mutta ongelmana on että heidän tiedonhakunsa liian usein rajoittuu pelkästään Google hakukoneen käyttöön.

Tietokannat ovat löytyneet tiedonhaun Nelli-Portaalin kautta, mutta opiskelijat ovat kokeneet Nelli-Portaalin hankalaksi käyttää. Tämä on tullut ilmi monista yhteydenotoista, joissa asiakkaat kyselevät miten tietokantoihin pääsee. Esimerkiksi käyttääkseen NetMot sanakirjaa käyttäjän, joka on kirjautuneena Kajaanin ammattikorkeakoulun verkkoon, täytyy edetä näin: www.kajak.fi > Kirjasto > E-aineistot > E-aineistot Kamkin verkossa > Monihaku > siellä kelattava tietokantalistaa aakkosissa oikean tietokannan kohdalle. Tiedonetsijän pitää siis osata tehdä kuusi eri klikkausta ennenkuin hän saa

sanakirjan auki. Nykyään tosin olemme laittaneet osaan tietokannoista pikalinkit Nelli-portaalin etusivulle, mutta edelleen tarvitaan viisi klikkausta ennekuin sanakirja on auki.

2.2.3. Informaatiolukutaidon opetus opinnäytetyövaiheessa

Kirjaston atk-luokassa järjestetään joka viikko kaksi puolitoista tuntia kestävästä tiedonhaun työpajaa. Opiskelija voi tulla työpajaan itselleen sopivana aikana mutta mieluiten sitten vasta kun opinnäytetyön aihe on selvillä. Tiedonhaun työpajassa ohjeistetaan myös Tiedonhaun tehtävä, joka on Virtuaaliammattikorkeakoulun tehtävälomake, jota on muokattu omaan käyttöön sopivaksi. Opiskelija lähettää myöhemmin tiedonhaun tehtävän ohjaavalle opettajalle ja kirjaston Tiedonhaun opetuksen sähköpostiin [asiasanaa\(at\)kajak.fi](mailto:asiasanaa(at)kajak.fi). Kun tehtävä on tehty, opiskelija saa suoritusmerkinnän ja tarvittaessa palautteen tai lisäohjeita sähköpostiin. Kaikilla opiskelijoilla on opinnäytetyöpassi, jossa yhtenä kohtana on tiedonhaun tehtävän suorittaminen. Tiedonhaun tehtävän tekeminen on pakollista ja sen suorittamisen tarpeellisuudesta kertovat myös AMK-opinnäytetöiden ohjaajat opiskelijoille.

3 NÄKÖKULMIA OPPIMISEEN JA INFORMAATIOLOKUTAIDON

Erilaiset oppimiskäsitykset tarkastelevat oppimista eri näkökulmista ja myös rakentuvat erilaisten keskeisten näkemysten ympärille. Kun katsotaan ajassa taaksepäin, huomataan että painopiste on siirtynyt mekaanisesta tiedon siirtämisestä oppijan aktiiviseksi toiminnaksi ja oppijakeskeisyydeksi. Ihmiselle on ominaista informaation prosessointi, siis informaation vastaanotto, muokkaus ja tulkinta. Se on jatkuva ja kokonaisvaltainen prosessi, joka voi aiheuttaa muutoksia tiedoissamme, taidoissamme ja

tunteissamme. Kun tämä muutos kestää kauemmin kuin hetken, on kyse oppimisesta. (Rauste-von Wright, von Wright 1994, 19.)

Viime vuosikymmeninä konstruktivismilla on ollut keskeinen asema opetusta koskevassa keskustelussa. Ongelmana on ollut käsitteen epämääräisyys ja monimerkityksisyys. Kun realistisen ajattelutavan mukaan oppimisessa on olennaista se, että ihminen saa jotain selville, konstruktivismissa ajatellaan, että ihminen itse luo todellisuutensa. Realismin ja konstruktivismiin keskeisin ristiriita näkyy tieto- ja todellisuuskäsityksessä.

Konstruktivistinen tiedonkäsitys antaa konstruktiolle itsenäisen aseman sen määrittelemisessä, millainen todellisuus on. Todellisuus on aina olemassa jollakin tavalla käsitteellistettynä. Kuitenkaan ei ole olemassa yhtä ainoaa oikeaa tapaa käsitteellistää todellisuutta, vaan keskenään ristiriitaisetkin kuvaukset voivat olla yhtä hyväksyttäviä ja päteviä. (Puolimatka 2002, 21.)

Konstruktivistisessa oppimiskäsityksessä ajatellaan että oppiminen on oppijan oman toiminnan tulosta. Silloin oppija rakentaa uutta tietoa jo aiemmin oppimansa tiedon päälle. Hän valikoi ja tulkitsee opittavaa asiaa. Oppiminen onnistuu parhaiten silloin, kun oppija kokee oppimisen mielekkääksi. Konstruktivistisessa oppimiskäsityksessä korostuu myös se, että oppija pystyy siirtämään oppimansa taidon tai asian uusiin tilanteisiin. (Kupias 2000, 8-10.)

Konstruktivismiin mukaan hyvällä opettajalla pitäisi olla taito luoda oppimisympäristöjä, jotka herättävät oppijoissa kysymyksiä ja auttavat heitä konstruoimaan vastauksia ymmärtäen, mihin ollaan pyrkimässä. Tärkeää opettajan toiminnassa on, että opettaja osaa herättää opiskeltavan asian kannalta tärkeitä kysymyksiä. Koulutuksessa on tärkeää että oppija saa valmiudet oppimaan oppimiseen. (Rauste von Wright, von Right, 1994, 18-19.)

Sen sijaan että oppija opettelisi asioita ulkoa on tärkeää että hän pystyy rakentamaan merkityksiä oppimilleen asioille ja näin niistä tulee hänen kannaltaan mielekkäitä ja oppimista tapahtuu parhaiten (Tynjälä 1999, 62).

Tämähän on huomattu myös Informaatiolukutaidon opetuksessa, opetuksen integrointi ammattiaineisiin auttaa opiskelijaa näkemään informaatiolukutaidon merkityksen, se ei jää irralliseksi asiaksi.

Tarjolla oleva tietomäärä kasvaa koko ajan, siksi tiedon kriittisen arvioinnin, jäsentämisen ja analysoinnin taidot ovat nykyään erittäin tärkeitä. Hyvät tiedonhankintataidot ja elinikäinen oppiminen korostuvat yhä enemmän. Myös kontekstuaalisuuden myötä aitojen oppimistilanteiden luominen sekä teorian, käytännön ja metakognitiivisten taitojen integroiminen toisiinsa ovat keskeisiä asioita oppimisessa. (Tynjälä 1999, 67.)

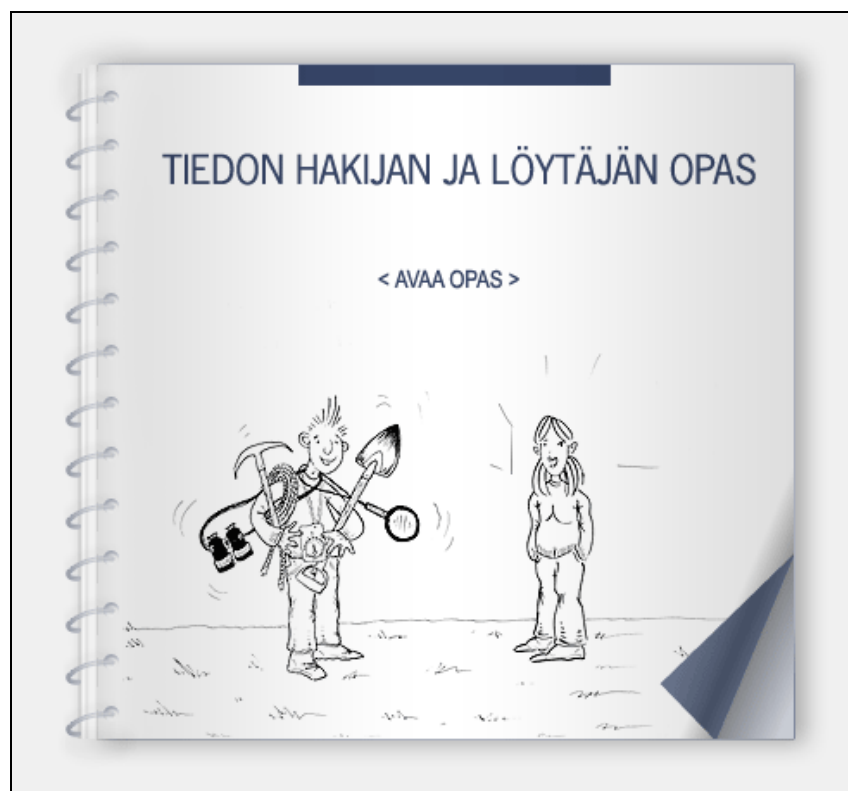
Informaatiolukutaidon hallinta on edellytys opiskelijan sille oppimiselle, mitä ammattiaineiden opettajat tarkoittavat esimerkiksi oppimisen kriittisyydellä. Tavoitteena on että ajatellessaan kriittisesti opiskelija pystyy perustelemaan ajatuksensa ja toimintansa. (Leinonen 2008, 13.) Esimerkiksi hankkiessaan ja käyttäessään tietoa opiskelija joutuu pohtimaan miten hakee, mitä valitsee, miten löydettyä tietoa käyttää ja miten siihen suhtautuu, tässä prosessissa tapahtuu oppimista. Parhaiten oppimista tapahtuu, jos oppija on motivoitunut ja kokee että opittavasta asiasta on hänelle iloa tai hyötyä. Ohjauksella on tärkeä rooli oppimisen eri vaiheissa, sillä voidaan tukea informaatiolukutaidon kehittymistä.

Aiemmin mainittiin että informaatiolukutaito käsite on vaikeaselkoinen eikä sitä juurikaan kasvatuksen ja opetuksen piirissä ole otettu omaksi, enemmän se on ollut kirjastoammattilaisten käyttämä termi, mutta asia etenee vähitellen myös opetuksen puolelle. Vuonna 2008 ilmestyi teos Informaatio, informaatiolukutaito ja oppiminen. Teoksessa on merkittävää se siinä on sekä kasvatustieteen että Informaatiotutkimuksen näkökulmat esillä. Eero Sormunen ja Esa Poikela toteavatkin että kirja tehtiin koska haluttiin avata keskustelu oppimisen ja informaatiolukutaidon yhteyksistä (Sormunen, Poikela, 2008, 9).

4 TIEDON HAKIJAN JA LÖYTÄJÄN OPAS

Olen opettanut 12 vuotta informaatiolukutaitoa, tosin ennen vuotta 2000 käytettiin nimitystä tiedonhallintataidot. Työssä kertyneet havainnot ja opiskelijoilta saatu palaute on ollut taustana siinä kun kehitin Tiedon hakijan ja löytäjän opasta. Muissa ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa on tehty paljon hyviä informaatiolukutaidon verkko-oppaita, jotka ovat todella monipuolisia ja perusteellisia. Totta kai ensimmäinen kysymys oli, että kannattaako enää tehdä uutta opasta, voimmehan kotisivuiltamme linkittää jo valmiiden oppaiden alkusivuille.

Kun Kajaanin ammattikorkeakoulun kirjaston omaa Tiedon hakijan ja löytäjän opasta alettiin kehittää, ajatuksena oli, että koska laajoja informaatiolukutaitoon liittyviä oppaita on jo tarjolla, ihan samanlaista ei tarvitse tehdä, tavoitteena oli kehittää hieman erilainen verkko-opas: havainnollisia kuvia ja huumoria sisältävä ja juuri Kajaanin ammattikorkeakoulun opiskelijoiden ja opettajan tarpeisiin suunniteltu.

KUVA 1. Tiedon hakijan ja löytäjän opas. Aloitussivu.

Oppaan rakenteen päivityksestä vastasivat työharjoittelussa olleet datanomiopiskelijat, mutta tekstiä, kuvia ja linkkejä voin itse tallentaa. Oppaan ulkoasu muistuttaa paperista muistikirjaa. Sillä tuodaan esiin tuttuutta. Tiedonhakija on usein epätietoinen että onko hänen etsimänsä tieto painetussa vai elektronisessa muodossa. Kun tietoa haetaan tietokoneen avulla, on usein oletus että myös löydetty tieto luetaan koneen ruudulta. Toki se on useimmille tuttua että kirjaston aineistotietokannan avulla etsitään painettuja teoksia, mutta se onkin usein tiedon etsijälle yllätys, että tietokannan avulla haettu tieto voikin löytyä painetusta lehdestä. Tässä ikään kuin käännetään asia toisinpäin; elektronisen oppaan ulkoasu muistuttaakin paperista muistikirjaa.

Mitä lisäarvoa oppaan avulla haluttiin tuoda esiin sellaista mitä ei Nelli-Portaalin kautta voi saada? Suomen korkeakoulukirjastoillehan on kehitetty Nelli-Portaali siihen tarpeeseen että loppukäyttäjä löytäisi tarvitsemansa tiedon tietokantojen sekamelskasta yhdestä paikasta, yhden suomenkielisen käyttöliittymän kautta. Nelli-Portaali on yhteinen kansallinen e-aineistojen tiedonhakupöytäkirja. Idea on ollut hyvä, mutta Nelli-Portaalin saama palaute on kuitenkin ollut huonoa. Esimerkiksi Turun ammattikorkeakoulun kirjaston Nelli blogissa kerrotaan lokakuussa 2008 Triangeli-päivien aikana käydyistä Nelli-Portaaliin liittyvistä keskusteluista. Nelliä todettiin että se on monimutkainen ja sitä on hankala oppia ja myös opettaa. Loppukäyttäjän näkökulmasta Nelliä arvioi Turun kaupunkikorkeakoulun tietojärjestelmätieteen lehtori Timo Leino todeten että Nelliin käyttöliittymä on sekava ja Nelli kokonaisuudessaan liian laaja, joten sen käyttö vaatii liikaa koulutusta ja harjaantumista. Leino kritisoi myös Nelli-Portaalin ohjeita, joissa hänen mielestään on käytetty liikaa kirjastoammattilaisten kieltä. (Nelli, mihi olet menos? 2008.)

Viittaus kirjastoammattilaisten kieleen on tervetullut muistutus, sillä usein emme itse ajattele että käyttämämme ilmaisut eivät olekaan loppukäyttäjille

tuttuja. Jos jonkun kirjoittamansa tekstin antaa työkaverin luettavaksi, niin kirjastoslangi ei välttämättä tekstistä karsiinnu, eli on hyvä muistaa että ohjetekstit olisi hyvä antaa myös loppukäyttäjien koeryhmän tarkistettavaksi.

Informaatiolukutaidon opetuksen näkökulmasta Nellissä on huonoa hitaus ja se että Nelli käyttöliittymässä ei tiedonhakua voi rajata koskemaan vain kokotekstejä eikä muutenkaan tehdä yhtä monipuolisia rajauksia kuten tietokantojen alkuperäisissä käyttöliittymissä. Lisäksi Kajaanin ammattikorkeakoulussa ollut teknisiä ongelmia Nelli-Portaalin kanssa. Monihaku toimii vain kirjaston verkossa mutta ei toimi muissa rakennuksissa. Nelli-Portaalin huono käytettävyys tekee karhunpalveluksen informaatiolukutaito-asialle, opiskelijat tulevat siihen tulokseen, että Google ja Wikipedia ovat sittenkin parhaita tiedonhakukanavia.

Nelli-Portaalia ei kannata enää kehittää, koska se on väistymässä uuden Kansallinen elektroninen kirjasto (KDK) hankkeen myötä, myös se oli yksi syy miksi haluttiin kehittää omaa Tiedon hakijan ja löytäjän opasta.

4.1. Tiedon hakijan ja löytäjän oppaan ideoinnista ja sisällöstä

Tiedon hakijan ja löytäjän oppaan nimen loppuosa tulee ajatuksesta, että tiedonhakijalle tärkeintä on löytää tietoa, nimessä annetaan ikään kuin lupaus, että hakija ei jää ikuisesti hakijaksi vaan myös pääsee päämääräänsä.

Tiedon hakijan ja löytäjän oppaan rakenne on sellainen, että sivun yläalaidassa on valikot Johdanto, Tiedonhaun perustaidot, Kotimaiset tietokannat, Ulkomaiset tietokannat, E-kirjat ja E-sanomalehdet, Lakitieto ja Tilastotieto, Tekijänoikeus ja Lähteiden käyttö ja Internet.

KUVA 2. Tiedon hakijan ja löytäjän opas. Johdanto-sivu.

Johdantoa lukuun ottamatta kaikissa yläotsikoissa on alasvetovalikoita, joista taas edetään uuteen tietoon. Sivulla on kaksi osaa, vasemman puolen isompi osa jossa on ns. leipäteksti ja siinä tarvittaessa linkkejä. Oikealla puolella sivua on kapea osio, jonka hyödyntämistä joutui miettimään, että mitä lisäarvoa sen avulla saisi tuotua esiin, laittaisiko siihen valokuvia tai muita asiaa selventäviä kuvia. Tosin siihen ei voi laittaa suuria kuvia mutta voi tehdä niin että kuvaa klikkaamalla kuva aukeaa isommaksi. Ideana on siis se, että leipätekstissä kerrotaan mistä asiassa on kysymys, esimerkiksi tietokannan sisällön kuvaus ja linkki tietokantaan. Sivun oikean puoleiseen osioon on lisätty kuvia, linkkejä tai tekstiä jotka täydentävät tai ohjaavat eteenpäin.

Halusimme mukaan huumoria, tämä liittyy ajatukseen että jos ihminen on hyvällä tuulella, niin silloin hän oppii parhaiten. No, asia ei todella ole helppo siinä mielessä, että mikä on toisen mielestä hauskaa, voi ärsyttää toista ihan hirveästi. Haluttiin kuitenkin kokeilla ja käyttää oppaan kuvituksessa sarjakuvatyyllisiä piirroksia. Haluttiin käyttää tyttö – ja poika opiskelijahahmoja ja pyydettiin piirtäjää toteuttamaan hahmot.

Piirtäjälle annettiin myös muita kuvitukseen liittyviä ideoita. Esimerkiksi Johdanto-sivun *hyppy tietämättömyyden kuilun yli* - idea. Amerikkalainen viestintätutkija Brenda Dervin on kehittänyt Sense-making –lähestymistavan,

jonka avulla tiedonhankintatutkimusta voidaan lähestyä teoreettisesti ja metodisesti. Sense-making –lähetysmistavassa on kyse ajatuksesta, että kun tiedonhakija joutuu tilanteeseen, että hänellä pitää olla uutta tietoa jostain aiheesta, hänelle syntyy tarve hankkia tietoa. Hän seisoo ikään kuin tietämättömyyden kuilun edessä, kuilu pakottaa hänet arvioimaan omaa toimintaansa ja miettimään, miten pääsee kuilun yli. Kuilu on asia, jota tiedon etsijä ei vielä ymmärrä riittävän hyvin. (Dervin 1992, 68.) Oppaan johdanto- sivulla on kuva, jossa Taito-opiskelija hyppää tietämättömyyden kuilun yli.

Piirtäjää pyydettiin toteuttamaan kuva, jossa opiskelijat ovat Pizzeriassa, pizzeria kuvan avulla opetetaan Boolean logiikkaa eli hakusanojen yhdistämistekniikkaa. Koska piirtäjä on itsekin kirjastoalan ammattilainen, myös hän osasi ideoida kuvia eteenpäin ajatellen informaatiolukutaito viitekehystä. Hänen ideansa oli muun muassa laittaa pizzerian nimeksi Pizzeria Casa Boole.

KUVA 3. Tiedon hakijan ja löytäjän opas. Hakusanojen yhdistäminen.

Johdanto osassa kerrotaan mihin tarkoitukseen opas on olemassa. Johdanto osassa on myös kuvia kirjastosta, koska halutaan markkinoida ja antaa positiivinen kuva kirjaston tiloista, jotka ovat toimivat ja viihtyisät. Johdannossa kerrotaan myös, että sivuilla esiintyvät opiskelija-piirroshahmot ovat nimeltään Taito ja Sofia. Nimet tulevat siitä, että Kajaanin ammattikorkeakoulun kampuksen eri rakennusten nimet ovat Taito 1, Taito 2, Tieto 1 ja Tieto 3. Sanoilla viitataan tietenkin tietotaitoon ja ammatilliseen asiantuntijuuteen, johon ammattikorkeakoulun opiskelijat saavat valmiudet. Taito nimisissä rakennuksissa on opiskelijoiden ja opettajien tilat, Tieto 1 rakennuksessa sijaitsee kirjasto, Tieto 3 rakennuksessa sijaitsevat Rehtorin toimisto, Opintotoimisto, Koulutus- ja palveluyksikkö ja Tutkimus- ja kehitysyksikkö. Taito tulee siis suoraan rakennusten nimestä ja Sofiahän tarkoittaa viisautta, eli viitataan tietoon.

Johdanto sivun oikeassa reunassa olevat murretekstit ovat oikeastaan vain jatkumoa Suomessa jo pitkään vallalla olleelle murrebuumille, Katekismuksesta Aku Ankkaan monenlaista kirjallisuutta käännetään eri murteille. Se, että saimme Kainuun murre- tekstin kääntäjäksi katekismuksen Kainuun murteelle kääntäneen Heino Raatikaisen tuo lisäarvoa Tiedon hakijan ja löytäjän opaalle. Koska Kainuu sijaitsee Savon ja Keski-Pohjanmaan murrealueiden rajanaapurina ja meillä on paljon opiskelijoista noilta murrealueilta, siksi myös ne murteet valittiin mukaan. Viron kielinen teksti tuli oikeastaan vain siitä huomiosta että kirjasto sana on viroksi raamatukogu. Sana kuulostaa hauskalta ja meillä sattui olemaan työntekijänä viroa taitava henkilö. Tämä kertoo siitä, että leikkimielisyys sattuma olivat mukana Oppaan ideoinnissa koko ajan.

4.2. Tiedonhankinnan perustaidot ja tiedonhaku tietokannoista

Tiedonhaun perustaidot osiossa ovat ne asiat joita tiedonhakijan on hyvä hallita kun hän etsii tietoa tietokannoista. Varsinkin viitetietokantoihin tallennettu tieto löytyy hieman eri tavalla kuin kokotekstiin kohdistuva tieto. Jos ajatellaan vapaata Internetiä niin sehän on tavallaan valtava kokotekstitietokanta. Opiskelijat ovat tottuneet etsimään tietoa Google hakukoneen perushaun avulla. Siinä hakulokeroon kirjoitetaan yksi tai useampia hakusanoja ja koska haku kohdistuu kokoteksteihin ja Google hakee tuloksiin myös sanan eri taivutusmuodot, tiedonhakijalle tulee tunne että tiedonhaku on hyvin helppoa. Edistyneen tiedonhaun perustaitoja ovat hakusanojen katkaiseminen ja hakusanojen yhdistäminen Boolean operaattoreiden avulla. Ne selitetään esimerkkien ja kuvien avulla Tiedonhaun perustaidot osiossa.

Tietokannat ja muut tietolähteet jaoteltiin seuraavasti: Kotimaiset tietokannat, Ulkomaiset tietokannat, E-kirjat ja E-sanomalehdet, Lakitietoa ja tilastotietoa, Tekijänoikeus ja lähteiden käyttö sekä Internet. Jaottelulla halutaan antaa tiedonhakijalle suuntaa mistä hänen kulloiseenkin tiedon tarpeeseensa kannattaa lähteä tietoa etsimään. Jaottelu perustuu käytännön opetus- ja neuvontatyössä saatuihin kokemuksiin opiskelijoiden tiedonhankintakäyttäytymisestä.

Tietokantasivuilla on kuvailu tietokannan sisällöstä, niillä on linkki tietokannan alkuperäiseen käyttöliittymään ja linkki etäkäyttöön jos tietokantaa voi käyttää etäkäytön kautta. Lisäksi jokaisella tietokantasivulla on esimerkki miten ko. tietokannasta otettu lähdeviite merkitään lähdeluetteloon. Edelleen jokaisesta tietokannasta on lyhyet, havainnollisia kuvia sisältävät ohjeet. Ohjeisiin on tietokannoista kuvankaappauksella tehty esimerkkikuvia tiedonhakutilanteista, joihin on havaittu opiskelijoiden tarvitsevan lisäopastusta.

4.3. Tiedon kriittinen ja eettinen käyttö

Lähteiden käyttämisen taito ja löydetyn tiedon avulla uuden tiedon luominen tulevat ajankohtaisiksi yleensä siinä vaiheessa kun opiskelija on yksinään kirjoittaa oppimistehtäväänsä. Koska ihminen unohtaa kuulemastaan suuren osan, on selvää että luentotyypillisesti kerrottuna viittauskäytännöt tai kriittisyys tiedon suhteen eivät jää mieleen, vaan niihin on löydyttävä vastaus juuri silloin kun opiskelija ko. tietoa tarvitsee. Tärkeintä on ohjata mistä löytyy opastusta kun opiskelija on siinä vaiheessa, että tuottaa löytämästään tiedosta uutta tietoa. Tiedon kriittiseen ja eettiseen käyttöön ja opettamisessa opettajilla on myös suuri vastuu, koska he ovat tapaavat opiskelijoita paljon useammin kuin kirjaston työntekijät.

Uusien oppimiskäsitysten mukaan oppimista arvioidaan mieluummin oppijan tekemien kirjallisten oppimistehtävien perusteella kuin pelkästään tenttien tai kokeiden avulla. Voisi kuvitella, että verkkotiedon lisääntyminen on hieno mahdollisuus sekä opiskelijoille että oppimisen ohjaajille. Kirjastotyöntekijän näkökulmasta näen asian juuri näin. Kun ajattelen Kajaanin ammattikorkeakoulun opiskelijoita ja muitakin kirjaston asiakkaita, niin on todella hienoa että nykyään asiakkaamme saavat Internetin kautta vaikka kotikoneelleen luettavaksi väitöskirjoja ja muita korkeakoulujen opinnäytteitä ja tietysti muutakin sekä avoimen että suljetun verkon materiaalia. Verkkotiedon saatavuus on tehnyt opiskelijoista tasa-arvoisempia, ei tarvitse asua kaupungissa, jossa on yliopistokirjasto päästäkseen kiinni monipuolisesti tietoon.

Valitettavasti on käynyt kuitenkin niin, että plagiointi eli luvaton kopiointi on lisääntynyt. Se on johtanut esimerkiksi siihen, että korkeakouluissa, myös Kajaanin ammattikorkeakoulussa on otettu käyttöön Urkund plagiointin esto-ohjelma. Se toimii plagiointista tiedottamisena ja sen estämisenä myös. Ohjelman hankkiminen kertoo siitä, että plagiointi koetaan ongelmaksi ja on hyvä, että asiasta on entistä enemmän alettu puhua ja opiskelijoita ohjataan eettiseen ja kriittiseen tiedon käyttöön. On muistettava, että luvaton

kopiointia on voinut aina harrastaa, myös painettua tietoa on voinut luvattomasti kopioida.

Tiedon eettiseen käyttöön voidaan oppilaitoksissa vaikuttaa myös niin, että toimitaan suunnitelmallisesti ja huolehditaan siitä, etteivät kaikki opiskelijoille annetut kirjalliset oppimistehtävät kasaannu samalle ajanjaksolle. Kiireen ja kovan selviytymispaineen alla kiusaus vilppiin helposti lisääntyy.

5 POHDINTAA

Kehittämishanke oli Tiedonhakijan ja löytäjän oppaan sisällön päivittäminen, mutta koska kehittämishanke liittyy pedagogisiin opintoihin, näen että hankkeen laajempi merkitys oli kehittyä informaatiolukutaidon ohjaamiseen reflektoinnin ja arvioinnin kautta. Olen tätä raporttia kirjoittaessani tutustunut teoriakirjallisuuden avulla siihen mitä oppiminen on ja omia työkäytäntöjä pohtimalla siihen miten opiskelijoita ohjataan informaatiolukutaitoisuuteen Kajaanin ammattikorkeakoulussa. Kirjoittaminen on hyvä tapa jäsentää asioita ja itselle tututkin asiat ikään kuin avautuvat ja selkiytyvät kun niitä miettii ja kirjoittaa auki.

Näen, että opinnäytetyövaiheessa oleville opiskelijoille olemme parhaiten onnistuneet järjestämään informaatiolukutaidon ohjausta ja se on kirjattu opiskelijoiden opintosuunnitelmaan ja on näkyvissä opintopassissa. Mutta siinäkin asiassa on toki parantamisen varaa. Esimerkiksi palautteiden antamiseen pitäisi olla enemmän aikaa. Mutta seuraava kysymys on se, kun opetusta lisätään niin miten nykyisten kahden työntekijän aika riittää, koska meillä on monia muitakin työtehtäviä.

Oppaan tekeminen perustui ajatukseen, että koska aikaa ei ole riittävästi lähiopetukseen puhuttamakaan henkilökohtaiseen neuvontatyöhön, joka

mielestäni on tehokasta oppimisen ohjaamista , niin opas voi toimia itseopiskelumateriaalina opiskelijoille. Edelleen, koska ihmisen oppimisen tavat ovat erilaisia, niin pitää olla tarjolla myös erilaisia vaihtoehtoja oppimiseen.

Tiedon hakijan ja löytäjän oppaan markkinoiminen liittyy ehdottomasti myös yhteistyöhön opettajien kanssa. Informaatiolukutaitoiseksi oppiminen sisältyy opiskelijan oppimiseen koko opiskelun ajan, informaatiolukutaidon osaamisalueita ei oikein voi pilkkoa osiin, että nyt opetan tämän palan, nyt tämän. Tiedonhankinnan opetuksen tosin on luontevaa kuulua kirjaston työntekijöille, mutta tiedonhankinnan opetus taas yleensä on osa opiskelijan uuden tiedon tuottamisprosessia, joka on yksi informaatiolukutaidon osaamisalue. Tarkoitus on, että Oppaasta tulee olemaan hyötyä myös opettajille sekä heidän omassa tiedonhankinnassaan että siinä kun he ohjaavat opiskelijoita informaatiolukutaitoisiksi.

LÄHTEET

Dervin, B. 1992. From the mind's eye of the user: the sense-making qualitative-quantitative methodology. Teoksessa: Qualitative research in informationmanagement. Ed. By J. D. Glazier & R. R. Powell. Englewood, Colorado: Libraries Unlimited. S. 61-84.

Gaunt, J., Morgan, N., Somers, R., Soper, R. & Swain, E. 2009 Opas informaatiolukutaidon opetukseen. Suom. S. Niininen., T. Pohjola & E. Ritala. Kokkola: Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu.

Kauppi, A. 1998. Tieto- ja viestintätekniiikan opetuskäytön kansallinen arviointi – ammattikorkeakoulut. Teoksessa Interaktiivinen teknologia koulutuksessa – konferenssi. Tuntematon tietoyhteiskunta. Hämeenlinna: Hämeen kesäyliopisto.

Kupias, P. 2000. Oppia opetusmenetelmistä. Helsinki: Educa-Instituutti.

Leinonen, R. 2008. Opetussuunnitelman perustana olevan ihmis- tieto- ja oppimiskäsityksen ymmärtäminen – opettajan ja kirjaston henkilökunnan yhteistyön edellytys. Teoksessa Informaatiolukutaito osana oppimisprosessia. R-L. Karjalainen & I. Salomäki. (toim.) Kajaani: Kajaanin ammattikorkeakoulu. 12-75.

Nelli, mihi olet menos? Triangelipäivillä pohdittiin Nellin tulevaisuutta.

Viitattu 25.4.2009. <http://opinelli.blogspot.com/>

Priha, L., Santala, J. & Sipilä, K. 2003. Informaatiolukutaito – Haaste koulutusjärjestelmälle. Dipoli-raportit C. Tietojen hallinta. Espoo.

Pöytälaakso-Koistinen, S. 2003. Informaatiolukutaitoa, tieto-osaamista vai tietotaitoa? Signum 37, 7, 167-168.

Rauste-von Wright, M. & von Wright, J. 1994. Oppiminen ja koulutus. Helsinki: WSOY.

Sormunen, E. & Poikela, E. 2008. Informaatiolukutaito ja oppiminen. Teoksessa Informatio, informaatiolukutaito ja oppiminen. . E. Sormunen & E. Poikela. (toim.) Tampere: Tampereen yliopistopaino. 9-25.

Tiedon hakijan ja löytäjän opas. Viitattu 26.5.2009. <http://www.kajak.fi/suomeksi/Kirjasto>

Tynjälä, P. 1999. Oppiminen tiedonrakentamisena – konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita. Helsinki: Kirjayhtymä.